

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr* (nşr. Ali Abdülhamîd Ebû'l-Hayr – M. Vehbî Süleyman), Beyrut 1419/1998, I, 6; Kureşî, *el-Cevâhîrû'l-Muğıyye*, II, 349-350; İbn Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih fi eyyâmî'l-Manşûr ve benih* (nşr. Muhammed Muhammed Emîn), Kahire 1976, I, 90; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelû's-şâfi*, VII, 122-124; İbn Kutluboğa, *Tâcû't-terâcim fi men şannefe mine'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhîm Sâlih), Beyrut 1412/1992, s. 114; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, II, 281; Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, IV, 239; *Keşfü'z-zunûn*, I, 570; II, 1622-1623; Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzû'l-ulemâ' ve hiyâzû'l-fuzalâ'* (nşr. Ahmed el-Fevâyîd), Kum 1401, III, 247-248; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 106-107; Ahlwardt, *Verzeichnıs*, I, 281; IV, 118-119; VII, 563; Brockelmann, *GAL*, I, 476; *Suppl.*, I, 657; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 69; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, V, 191-192; *Mevsû'atü'tabakâti'l-fukahâ'* (nşr. Ca'fer es-Sübânî v.dğr.), Kum 1419, VII, 145-146.

DAVUT YAYLALI

MEVSİLÎ,

Abdürrahîm b. Muhammed

(عبد الرحيم بن محمد الموصلي)

Ebû'l-Kâsım Tâcüddîn Abdürrahîm b. Muhammed b. Muhammed b. Yûnus el-Mevsilî (ö. 671/1272)

Şâfiî fakihî.

598 (1202) yılında Musul'da doğdu. Büyükdedesine nisbetle ailenin diğer fertleri gibi İbn Yûnus diye de anılır. Aile muhitinde tahsil gördü. Büyükdedesi, dedesi ve babası da tanınmış birer fıkıh âlimiydi (İsnevî, II, 569-574). Diğer hocaları ve Musul'un dışına çıkıp çıkmadığı konusunda kaynaklarda bilgi yoktur. Moğolların Musul'u ele geçirmesi üzerine ileri bir yaşta Bağdat'a göç etti (670/1271-72). Burada şehrin batı bölgesi kadılığı ile Beşiriyye Medresesi müderrisliğine tayin edildi. Bir süre sonra 671'de (1272) Bağdat'ta vefat etti. İbn Hallikân, Yûnîni ve Birzâlî gibi müellifler cemâziyelevvel (aralık) ayında, İbnü'l-İmâd ise şevvalde (Nisan 1273) öldüğünü kaydeder. Ayrıca 670 (1271-72) yılında öldüğü de nakledilir. Devrin önde gelen Şâfiî âlimlerinden olan Mevsilî'nin mezhebe aykırı görüşleri ileri sürmesi (Sübki, VIII, 192-193) fıkıh alanındaki bilgisinin göstergesidir. Yetiştirdiği öğrenciler arasında Burhâneddin el-Ca'berî ve İbn Behrân el-Kûrânî gibi âlimler anılmaktadır.

Eserleri. 1. *et-Ta'ciz fi'htisâri'l-Veciz*. Gazzâlî'nin Şâfiî fıkıhına dair eserinin muhtasarıdır. Müellif, 640 (1242) yılında ta-

mamladığı kitabına bir ad vermemekle birlikte kaynaklarda bu isimle veya *et-Ta'ciz*, *et-Ta'ciz muhtasarü'l-Veciz* olarak anılmakta, 666'da (1268) müellife okunan mevcut yazma nüshasının üstünde de yukarıdaki şekilde kaydedilmektedir. Mevsilî, Müzenî ile Hanefî ve Mâlikîler'e ait görüşleri eserden çıkarmış, mükerrer bilgileri ayıklayarak bazan daha uygun gördüğü yerlere nakletmiş, Gazzâlî'nin zikrettiği ta'fillere pek azı dışında yer vermemiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 1164) bir nüshası bulunan kitabın tahâret, teyemmüm ve hayız konularını kapsayan Ârif Hikmet Bey Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshası (nr. 1430) Abdullah b. Fehd eş-Şerîf tarafından neşredilmiştir (Kahire 1412/1991). Müellifin zamanından itibaren ulemâ arasında rağbet gören ve ezberlenen eseri (İbn Kâdî Şühbe, II, 243; III, 137, 170; İbn Hacer, IV, 98-99) Burhâneddin el-Ca'berî, Ebû Bekir b. İsmâil es-Senkelûnî, Tâceddin el-Firkâh (eksik), Muhibbüddin İbn Dakikül'id (eksik), Fahreddin İbnü's-Sikillî (*et-Tenciz 'ale't-Ta'ciz*) ve Şerefeddin İbnü'l-Bârizî (*Temyizü't-Ta'ciz*) gibi âlimler şerhetmiştir. Ca'berî'nin şerhi, bizzat Mevsilî'nin *et-Ta'ciz*'e yazdığı şerhin tek milesidir (İsnevî, I, 385-386). Ca'berî'nin talebesi, Utrûş lakabıyla tanınan Kemâleddin Muhammed b. Ali el-Hatîb el-İsnevî'ye ait hacimli şerh de günümüze ulaşmıştır (I-VII, TSMK, III, Ahmed, nr. 1138). Cemâleddin Abdurrahman b. Ömer el-Bâcerbekî el-Mevsilî *et-Ta'ciz*'i manzum hale getirmiş (İbn Kâdî Şühbe, II, 180), Kutbüddin Muhammed b. Abdüssamed es-Sünbâtî eser üzerinde *Taşihi'u't-Ta'ciz* adıyla bir çalışma yapmıştır (a.g.e., II, 289). 2. *et-Ta'rîz fi şerhi't-Ta'ciz*. Ancak "cinâyât" bahsine kadar yazıldığı anlaşılan bu şerhin (İsnevî, I, 385-386) bazı yazma nüshaları günümüze ulaşmıştır (bk. Brockelmann, III, 1225). 3. *en-Nebih fi muhtasarî't-Tenbih*. Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin Şâfiî fıkıhına dair *et-Tenbih* adlı eserinin muhtasarıdır (el-Mektebetü'l-Ezheriyye, nr. 22232/36015). 4. *et-Tenvih bifazli't-Tenbih*. Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin anılan eserinin şerhidir. 5. *Cevâmî'u'l-kelimi's-şerife 'alâ mezhebi'l-İmâm Ebî Hanîfe*. Hanefî fakihî Kudûrî'nin *el-Muhtasar* adlı eserinin muhtasarıdır. 6. *Nihâyetü'n-nefâse fi'l-fıkh*. Sübkî bu eseri benzerini az gördüğü bir kitap olarak niteler. 7. *Muhtasarü'l-Maşşûl*. Fahreddin er-Râzî'nin fıkıh usulüne dair eserinin muhtasarıdır. 8. *Muhtasarü Dürretü'l-gavvâs fi evhâmî'l-havâs*. Harîrî'nin eseri üzerine yapılmış bir muhtasarıdır.

Müellif ayrıca *el-Veciz*'i şerhe başlamışsa da tamamlayamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdürrahîm b. Muhammed el-Mevsilî, *et-Ta'ciz fi'htisâri'l-Veciz* (nşr. Abdullah b. Fehd eş-Şerîf), Kahire 1412/1991, neşreden giriş, s. 12-36; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 255; Yûnîni, *Zeylû Mir'âti'z-zamân*, Haydarâbâd 1380/1960, III, 14-15; Zehebî, *el-İber*, III, 321; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, IV, 1463; Sübkî, *Tabakât*, VIII, 191-194; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 385-386; II, 569-574; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, II, 136-137, 176, 180, 226, 243, 247, 268, 289, 297, 299; III, 137, 170-171; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 98-99, 236; *Keşfü'z-zunûn*, I, 417-418; II, 2003; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 332; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 1225; Karatay, *Arapça Yazmalar*, II, 668-670.

AHMET ÖZEL

MEVSİLÎ, İbrâhîm b. Mâhân

(bk. İBRÂHİM el-MEVSİLÎ).

MEVSİLÎ, Ömer b. Bedr

(عمر بن بدر الموصلي)

Ebû Hafız Ziyâüddîn Ömer b. Bedr b. Saîd el-Mevsilî (ö. 622/1225)

Muhaddis ve Hanefî fakihî.

Cemâziyelevvel 557'de (Mayıs 1162) Musul'da doğdu. İbn Râfî', lakabının Safiyyüddin olduğunu söylemektedir. Kürdî, Verrânî, Hanefî nisbeleriyle de anılmıştır. Tahsilini Bağdat'ta sürdüren Mevsilî kırat âlimi Muhammed b. Mübârek el-Halâvî, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî gibi âlimlerden yararlandı. Halep, Dimaşk, Kudüs gibi ilim merkezlerinde hadis rivayet etti ve hayatının sonuna kadar âlimlerden faydalanmayı sürdürdü. Kendisinden İbnü'l-Adîm ile kızı Şühde, Reşîd el-Attâr ve Ebû'l-Mehâsin Yûsuf b. Ahmed el-Yağmurî ve başkaları rivayette bulundular. Mevsilî 28 Ramazan 622'de (3 Ekim 1225) Dimaşk'ta Nûriyye Bimâristanı'nda vefat etti. Ölüm tarihinin 8 Şevval 622 (13 Ekim 1225) olduğu da rivayet edilmektedir.

Eserleri. 1. *el-Cem' beyne's-Şahîhâyn mâ'a hazîfi's-senedi ve'l-mükerrer mine'l-beyn*. Mevsilî, halkın hadislere yeteri kadar ilgi göstermemesi üzerine kalem aldığını söylediği bu eserde Buhârî ile Müslim'in *el-Câmî'u's-şahîh*'lerinde bulunan 2874 rivayeti bir araya getirmiş, yalnız sahâbî râvîlerini kaydetmiş, aynı konuda muhtelif sahâbîler tarafından rivayet edilen hadislerin sadece birini almış, uzun rivayetlerde Hz. Peygamber'e ait olmayan ifadeleri ihtisar etmiş ve ha-